

1. ŘÍZENÍ TŘÍDY A VEDENÍ VYUČOVACÍ HODINY

? Jak zajistit, aby se do diskuse zapojil každý žák?

Možností je víc, můžeme vyzkoušet všechny a potom vybrat ty, které se nám nejlépe osvědčily. Na začátku hodiny můžeme jako zahřívací aktivitu použít diskusi s celou třídou, potom žáky rozdělíme do skupin. Skupiny by neměly být příliš velké, ideální jsou tří- až pětičlenné. Rozdělení žáků do skupin také není náhodné a je dobré skupiny měnit, aby si žáci nezafixovali v konkrétní skupině předem dané role – například toho, kdo bude mluvit, kdo bude poslouchat, zapisovat či řídit práci skupiny.

Jednou z možností, jak zajistit, aby se ke slovu dostali všichni, je zavedení pravidla, které říká: Každý žák může promluvit znovu teprve poté, co promluví každý žák ze skupiny jednou. Žáky naučíme také fráze, které se používají, když chtějí vyzvat jiného mluvčího k vyjádření, chtějí vstoupit do hovoru, nebo naopak svůj vstup ukončit, např.: *What do you think of it? What do you make out of it? What is your opinion? I would like to add... It reminds me of...*

Další možností je používání vstupních kartiček, tzv. talking chips. Pro každou skupinu si připravíme soubor barevných kartiček z tvrdého papíru. Měly by být z takového materiálu, abychom je mohli použít víckrát. Kartičky se mohou lišit i tvarem. Každý žák ve skupině dostane soubor kartiček jedné barvy. Budeme tedy potřebovat kartičky ve třech až pěti barvách, abychom mohli podle aktuálního počtu žáků třídu rozdělit do tří- až pětičlenných skupin. Po každém vstupu do diskuse odloží žák, který mluvil, kartičku na lavici. Kartičky se odkládají na jednu hromádku. Když žák vyčerpá všechny svoje kartičky, poslouchá ty, kteří ještě mluví. Když se použijí všechny kartičky, mohou se rozdat znovu. Diskuse ve skupinkách průběžně sledujeme a přerušíme je podle plánu hodiny nebo aktuální situace. Pro odhození kartičky je možné stanovit si i specifická kritéria – např. minimálním vstupem jsou dvě oznamovací věty nebo jedna otázka.

V zájmu plynulosti a přirozenosti rozhovoru může být v každé skupince určený vedoucí skupiny, který diskusi sleduje a odebírá žákům, kteří mluvili, jejich kartičky. Vedoucího v jednotlivých kolech diskuse měníme. Za vedoucí skupiny je dobré zvolit žáky, kteří mají tendenci mluvit příliš, rádi přerušují, anebo je pro ně těžké poslouchat ostatní.

Na diskusi se může třída připravit dopředu promyšlením otázek, problémů, které s tématem souvisejí, a přípravou slovní zásoby. Neměli bychom se věnovat jen tématům, která jsou předepsaná učebnicí či školním vzdělávacím programem, ale měli bychom dát žákům možnost navrhnout taková témata, která je skutečně zajímají. Před samotnou mluvní aktivitou je dobré zopakovat či probrat výrazy a fráze, které budou žáci v aktivitě na dané téma s největší pravděpodobností potřebovat. Kromě jiného se to týká také frází, kterými žáci mohou vyjádřit souhlas či nesouhlas s tvrzením spolužáka – např.: *Yes, it's a good idea, I agree, You are right, I fully agree with you, I don't think so at all, I don't agree, I am not sure* atd. Základní slovní zásoba a důležité fráze mohou být po celou dobu mluvní aktivity na tabuli nebo je může dostat každá skupina na papíře. Slabším žákům můžeme pomoci napovídáním výrazů, které potřebují použít a neznají je nebo si v dané chvíli nemohou vzpomenout. Jestliže mají žáci s učitelem dobrý vztah, nebudou se ho bát v případě potřeby na chybějící výraz zeptat. Tím se všichni žáci naučí buď novou slovní zásobu, nebo si osvěží již známá slova, která se jim ale kvůli menšímu použití nevybavila.

Když z diskuse vyplyne změna tématu, která se zdá pro skupinu přínosná, může v ní skupina pokračovat.

Doporučená literatura:

PERCLOVÁ, R. a I. WISNIEWSKA. *Speak out in English! Hry rozvíjející ústní projev a znalosti reálií*. Plzeň: Fraus, 1997. ISBN 80-85784-97-1.

PUCHTA, H. a M. SCHRATZ. *Teaching Teenagers*. Pilgrims Longman Resource Books, 1993. ISBN 0-582-03763-8.

UR, P. *Discussions that work*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993. ISBN 0-521-28169-5.

? Když vyzvu žáky, aby diskutovali na nějaké téma, obvykle nikdo nic neřekne a musím k danému tématu klást otázky, aby na ně žáci alespoň odpovídali.

Skupinová diskuse je jednou z možných komunikativních aktivit, jejímž cílem je rozvíjet plynulost ústního projevu (angl. *fluency*) a která obecně směřuje k celkovému rozvoji komunikační kompetence, tedy jednoduše řečeno k tomu, co potřebujeme vědět a umět, abychom mohli efektivně komunikovat. Společný evropský referenční rámec pro jazyky (SERRJ) dále člení komunikační kompetence na kompetence lingvistické, sociolingvistické a pragmatické.

Lingvistické kompetence se týkají znalostí jazyka (slovní zásoba, výslovnost, gramatický systém) a dovedností (řečové dovednosti, poslech, mluvení, čtení a psaní). Sociolingvistické kompetence se vztahují k sociokulturním podmínkám užívání jazyka (zdvořilost, používání jazyka ve vztahu nadřízený–podřízený, oslovení apod.). Pragmatické kompetence se vztahují k funkcím jazyka, tedy k čemu jazyk v praxi používáme (schopnost vybrat vhodné jazykové i mimojazykové prostředky ve vztahu ke konkrétní situaci, ve které se používají). Můžeme hovořit i o dalších typech kompetencí, např. diskurzní kompetence (schopnost tvořit souvislé, smysluplné celky) a strategické kompetence (např. schopnost vyřešit situaci, když neznám nějaký výraz v cílovém jazyce).

Často se stává, že učitelé si pod termínem diskuse představují jakýkoli rozhovor. Mezi konverzací a diskusí jsou ale rozdíly. Diskuse je mnohem strukturovanější a zahrnuje vyjádření názoru na to, co bylo řečeno předchozími mluvčími. Na to, aby žáci zvládli skutečnou diskusi, musejí mít už pokročilejší jazykové znalosti i komunikační dovednosti. Není tedy reálné zařazovat diskusi na úrovni A1 podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky, tedy na 1. stupni ZŠ. Na druhém stupni se naopak snažíme diskusi zavádět, jak můžeme vidět na následujícím příkladu.

V učebnici pro 8. ročník *Way to Win* žáci diskutují o tématu pokusů na zvířatech, což je téma, které se týká také průřezového tématu Environmentální výchova. Hlavní hrdina lekce, inuitský chlapec Glen, říká: *Experiments on animals are very important.*

V první aktivitě je řečeno: *Not everyone agrees with Glen. Make two lists for the class's answers.*

You agree X You don't agree.

Žákům je nabídnut seznam frází, které mají rozdělit podle toho, jestli se používají k vyjádření souhlasu, či nesouhlasu: *I don't think so at all. I agree. I think so, too. You're right. I don't agree. They are cruel. I'm not so sure about that.* Žáci následně mohou přidat další fráze pro vyjádření souhlasu či nesouhlasu.

Ve druhé fázi žáci s pomocí těchto frází diskutují ve dvojicích nebo malých skupinkách další témata. Mohou si vybrat konkrétně z těchto: *class projects, class trips, fast food, help for poor countries, school newspapers, traditions, whaling (lov velryb).* Žáci mají používat pro vyjádření svého názoru různá přídavná jména. Mají tedy říct např.:

I think /.../ is / a good thing / useful / important / necessary.

I don't think /.../ are/ terrible / useless / cruel / a waste of money.

Žáci samozřejmě mohou používat další přídavná jména podle potřeby.

Následuje práce ve dvojici založená na typu aktivity zvané role-play. Každý žák ve dvojici má danou roli, která je zde popsána v mateřském jazyce:

Try these two dialogues with your partner:

A: Řekni, že pokusy na zvířatech jsou důležité.

B: *Ty máš jiný názor a řekneš, že experimenty na zvířatech jsou kruté.*

A: Řekni, že mnohé experimenty pomáhají lidem.

A: Řekni, že havárie tankerů jsou strašné.

B: *Ty souhlasíš, ale říkáš, že ropa je nutná.*

A: Řekni, že bychom měli používat alternativní energii.

Jak jsme viděli i na tomto konkrétním příkladu z učebnice, úspěšné diskusi musí ze strany učitele předcházet několik důležitých kroků:

- Jestliže se učitel rozhodne organizovat diskusi, která by kromě komunikativního cíle měla mít i cíl výchovný, musí v návaznosti na téma diskuse zajistit, aby žáci ovládali jazyk, který potřebují pro vyjádření svých názorů (např. umět vyjádřit souhlas nebo zdvořilý nesouhlas s názory jiných, namítat, oponovat, argumentovat apod.). Je třeba, aby se potřebné jazykové prostředky (tedy především slovní zásoba a gramatika) a jazykové funkce (jak vyjádřit souhlas, nesouhlas apod.) zopakovaly před diskusí, případně se mohou napsat na tabuli, jak už bylo řečeno výše.
- Žáci musejí být upozorněni na to, že zúčastnit se diskuse neznamena jen prosazovat vlastní názor, ale především poslouchat ostatní účastníky diskuse a svoje názory formulovat ve vztahu k tomu, co už bylo řečeno.
- Témata musíme vybírat uvážlivě. Musíme si být vědomi toho, že jestliže žáci nemají k tématu co říct v mateřském jazyce, nemůžeme očekávat, že k němu budou mít co říct v jazyce cílovém.
- Výběr tématu a formulování problému jsou klíčovými faktory, který ovlivňuje úspěch diskuse.

Témata musejí být přiměřená věku, žáci musejí být na odpovídající rozumové úrovni a měli by cítit potřebu se k tématu vyjádřit. Téma je musí motivovat a aktivita musí obsahovat tzv. informační či názorovou mezeru (angl. *information gap*), kterou se žáci budou snažit vyplnit. Učitel může

žákům navrhnout několik témat, ze kterých si vyberou a připraví se na ně. Nemůžeme očekávat, že po oznámení tématu diskuse budou žáci okamžitě, bez přípravy schopni přiměřeně reagovat. Potřebují čas na to, aby si utřídili myšlenky a názory a k tomu je formulovali v cizím jazyce, což je velmi náročné. Někdy je vhodné připravit si před samotnou diskusí možné argumenty pro a proti určitému tvrzení, např. formou brainstormingu, a nechat je napsané na tabuli.

Formulování podnětů k diskusi patří mezi základní faktory jejich úspěchu. Začátek diskuse je vždy rozhodující, protože např. dlouhé mlčení, kdy nikdo nechce nic říct, může ovlivnit dynamiku diskuse a její výsledek.

Namísto obecných témat typu Generation Gap doporučujeme téma pro diskusi formulovat více konkrétně. Osobně se nám velmi osvědčilo formulovat tzv. protichůdná či kontroverzní témata (angl. *controversial topics*), se kterými žáci buď mohou, nebo nemohou souhlasit. Jedno takové téma, týkající se experimentů na zvířatech, jsme viděli na našem příkladu.

Uvádíme zde příklady možných kontroverzních tvrzení v rámci několika témat:

The importance of education in one's life.	<i>It does not pay off to study at university nowadays.</i>
	<i>It does not pay off to have good marks nowadays.</i>
Problems between parents and children.	<i>Children should leave home at eighteen.</i>
	<i>Mothers should teach boys to cook and fathers should teach girls to mend the fuse.</i>
Differences in salaries of different professions.	<i>Doctors should not earn less than football players.</i>
The role of money in one's life.	<i>The more money you earn the better life you lead.</i>

Kromě kontroverzních tvrzení je možné také téma do diskuse formulovat jako otázku, např.: *Does it pay off to have a university degree nowadays?* Velmi se nám také osvědčilo, když pokročilejší studenti formulovali taková kontroverzní témata sami. V následných diskusích se potom zaměřili skutečně na to, co je zajímavé.

Kromě kontroverzních tvrzení a otázek je možné iniciovat diskusi kontroverzním obrázkem, se kterým část žáků bude souhlasit a druhá část ho odmítne. Obrázek musí být dostatečně motivující, musí v žácích vyvolat okamžitou potřebu podpořit myšlenku vyjádřenou obrázkem, nebo ji naopak zavrhnout – např. obrázek zvířat v cirkuse, která musejí jezdit na kole, hrát hokej či tančit apod.